

rosa vera

UNA APORTACIÓ A LA HISTÒRIA DEL GRAVAT MODERN A CATALUNYA

LES COL·LECCIONS I LES COL·LECCIONISTES
1978

**LETANIA PARANÓICO-CRÍTICA DE LA
ENCADENA DE DERRAMER EN DELFT**

(Programa)

Escenes de Venècia, Amsterdam i Antwerpen,
perquè veuieu que les escenes de desament de que est
fueron adiquen la forma final del programa.

Ajudem este,
perquè veuieu que es dignitat ha sido otorgada
per les escenes de un poble cristià.

Litania de Antwerpen,
perquè les dies d'ales de la escena corresponden a
canta a les dies d'ales del altre de que (Sobria
una) que fueron la, dels d'ales, fueron les escenes de
Antwerpen.

Centre de l'era de que presentada,
perquè es el que Schuler D.C., que es oblidat,
sintó en un cas, en forma de centre de l'era de que,
el p'nto de la era de la escena es d'ales que
de que que el centre de un cas. Y, per d'ales, que
perale la escena d'ales a Gorgi En la veuie que
de que que la escena del Tiber: que el centre de un
cas i que es veuie en d'ales d'ales, per la que
d'ales de la escena.

- (21) No hem pogut veure cap original del gravat de GRAU SALA,
però en reproduïm una fotocòpia extreta del N°34 (octubre
1989) de la Revista de Catalunya (pg.109).
Aquí, el títol de Musiciens ha estat traduït pel de Concert.
Les mides de la punta seca són 265 x 175.

LES COLLECTIONS T. 82. 1958

Concert, 1958, 26,5 x 17,5 cm. (Ed. de la Rose Verr.)

IV

PROJECCIÓ DE LA ROSA VERA

CONFERENCIA DE LA ROSA VERA

C... de la Rosa Vera...

La colección de los grabados contemporáneos

Esta colección de grabados...

Exposats els gravats, amb textos, de la «Rosa vera» Els dibuixos inspiraren els més il·lustres escriptors

A LA VORADE JAUME PLA I ELS "SEUS" 98

Fer país amb els gravats de la Rosa Vera

En el moment de...

LOS GRAVADORES DE LA ROSA VERA

Con el objeto de...

Fa de la colección de «Gravats Contemporáneos Rosa Vera»

Los autores de esta...

Inauguration de l'exposition de la gravure espagnole contemporaine

El día 22 de marzo...

Llega de la Rosa Vera

Esta tarde se inaugura...

EL MIRALL

Gravadors i escriptors

Juan Pereda

Fa molt de temps...

esta la dimensió...

esta la publicació...

Llibre de gravats...

L'inauguration d'une exposition de la gravure espagnole a eu lieu au musée Fabre

EXPOSITION DE GRAVURES espagnoles contemporaines

1

CATALUNYA, ORIGEN I BRESSOL

MALGRAT que els llibres de LA ROSA VERA començaren abans que les col·leccions, allò que realment va impactar i és més conegut entre el públic són aquestes darreres.

Sempre que s'ha parlat de LA ROSA VERA a nivell general o fent esment de l'art del gravat, les al·lusions han anat destinades al conjunt de les estampes il·lustrades amb textos literaris i que es lliuraven en plec mensuals formant una col·lecció compacta.

Els únics llibres que s'han exposat han estat Tristeta, a l'avantsala de la Galeria Syra de Barcelona, Castilla, també a la Galeria Syra i a la Sala Biosca de Madrid i Les comarques del Principat, a la Sala Rovira de Barcelona.

Les monografies també es van mostrar en públic en algun moment donat (1).

Tret d'aquestes exposicions i alguns comentaris de L'Albufera de València o de Els gravats de Xavier Nogués, els llibres han quedat en segon terme comparat amb la rellevància de les col·leccions. Això s'entén si tenim en compte que a les col·leccions hi participaren un gran nombre d'artistes plàstics i d'escriptors de renom i que foren patrocinades per VÍCTOR M^e D'IMBERT, un home de reconegut prestigi dins l'àmbit cultural de Barcelona.

Per la seva part, a Madrid, els elogis d'EUGENI D'ORS i la promoció de JUANA MORDÓ foren també essencials per adquirir la reputació i la popularitat que LA ROSA VERA va obtenir a la capital.

Si bé doncs algun dels llibres de LA ROSA VERA va provocar algun escrit a la premsa, allò que més tinta va gastar i a més llocs es va poder veure foren les col·lec-

cions. A elles ens referirem en aquest capítol fent un recorregut de llurs exposicions i dels comentaris més importants i també dels que més polèmica varen suscitar.

La primera vegada que els gravats de LA ROSA VERA s'exposaven en públic fou a finals de l'any 1950 a Barcelona (2).

Quan es va haver enllestit el primer volum de la C.G.C., es van exposar els vint-i-quatre plecs amb algunes proves d'estat al "Real Círculo Artístico" de Barcelona.

Per a l'ocasió, es va editar un petit catàleg amb la relació dels artistes plàstics i dels escriptors, amb totes les estampes reproduïdes i amb la llista dels subscriptors que hi havia fins aleshores.

Tot i que les col·leccions s'editaven en català, per qüestions de censura aquest catàleg estava traduït al castellà, llevat dels títols de les obres.

JAUME PLA va escriure una introducció emprant les paraules del pròleg del volum que s'exposava, però canviant alguns paràgrafs. La vinyeta era la mateixa i la capital també es va fer servir per encetar aquest prefaci.

Entre les paraules de presentació ens agradaria ressaltar-ne unes que no surten al pròleg de la col·lecció i que són molt significatives de l'esperit de LA ROSA VERA:

La COLECCIÓN DE GRAVATS CONTEMPORANIS se propone nada menos que intentar la creación de coleccionistas de grabados y decidir a nuestros artistas para que, dentro de la obra personal de cada uno, quede lugar para el cultivo del maravilloso lenguaje artístico que es el grabado sobre metal. Estamos seguros de que, a la larga, nuestro público sensible no permanecerá indiferente a la belleza tan pura de la línea grabada, a las calidades imposibles de obtener por otros medios que no sean el buril y el metal. Estamos igualmente seguros de que aquellos de nuestros artistas que no han tenido ocasión

de tener a su servicio las enormes posibilidades expresivas de una técnica tan noble, se contagiaron muy pronto la pasión del grabado. Tenemos dibujantes lo bastante buenos para hacer un papel brillantísimo en este aspecto. (3)

L'exposició va romandre oberta del 18 de novembre al 5 de desembre i va despertar un notable interès. Sortiren articles a diversos diaris i revistes d'art d'entre les que destacaríem El Correo Catalán, La Vanguardia, Diario de Barcelona o La Prensa (4).

En aquesta exposició JAUMÉ PLA hi va donar una conferència sobre les tècniques del gravat amb unes diapositives molt gràfiques que havia fet OLLÉ PINELL i molt adients per il·lustrar el tema.

La xerrada va tenir èxit i arran d'allò, GUSTAU GILI li va proposar escriure el llibre sobre les tècniques calcogràfiques i l'estampació que la seva editorial publicaria el 1956.

Per la seva part, i en motiu de l'exposició, el dia 24 de novembre JOAN AINAUD DE LASARTE va fer una ponència sobre el tema "Los grabadores barceloneses del siglo XVIII".

JOAN AINAUD, director dels Museus d'Art de Barcelona, subscriptor de les col·leccions i bon coneixedor del gravat en la seva vessant històrica, va desenvolupar el seu discurs prenent com a referència el tema del pròleg que més endavant escriuria per al segon volum de la C.G.C. titulat "Els gravadors catalans del segle XVIII"

L'entrada en escena de les sèries de LA ROSA VERA a nivell públic fou important i meritòria. Presentar 24 números era tot un èxit. Volia dir que el projecte havia arrelat i no s'havia quedat en meres propostes. LA ROSA

VERA, i concretament els seus promotors, tenien molt clar en el moment del seu llançament que, com a mínim, s'havien de treure 12 números. Ara se'n presentava el doble i això configurava un primer volum complet i acabat. Tota una victòria i alhora un repte per seguir endavant.

La tasca més difícil ja s'havia realitzat. Evidentment, la figura de VÍCTOR M^e D'IMBERT fou decisiva en aquest èxit. IMBERT era un home amb molta visió de futur i això ho havia vist clar des d'un bon principi. La gent confiava en ell i ell no els defraudava. Tot allò que estava promocionat o que tenia alguna cosa a veure amb la seva persona despertava interès i tenia gairebé l'èxit assegurat.

A partir del 1950, les exposicions es varen estendre per Espanya i per l'estranger i tret de l'any 1952, quan es va mostrar tota la C.G.C. al Casino de Tarragona, els gravats de LA ROSA VERA no es van tornar a veure a Catalunya fins al 1985, en una magna exposició de totes les col·leccions al Palau de la Virreina de Barcelona (5).

El dia 6 de febrer de 1985 aquest Palau obria les seves portes per a mostrar al públic, i per primera vegada, totes les col·leccions de gravats de LA ROSA VERA i les tres monografies d'autors amb els seus textos.

LA ROSA VERA havia viatjat molt i JAUME PLA volia que es deturés i s'exposés solemnement a Barcelona, la ciutat on es va engendrar el projecte, d'on va sortir el primer llibre de l'editorial i d'on es va lliurar la primera de les estampes amb un text que l'il·lustrava.

FRANCESC FONTBONA va posar en marxa el procés ocupant-se de les primeres gestions, i MARIA AURÈLIA CAPMANY, regidora de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, i que

havia col·laborat a LA ROSA VERA glossant un gravat de RAFAEL BENET a la col·lecció DOTZE NATURES MORTES, va donar el darrer cop de mà perquè l'exposició es pogués dur a terme.

Mercès a aquesta exposició, JAUME PLA va cloure la darrera col·lecció catalana que quedava incompleta, sobre temes de circ.

En la trajectòria artística que sobre JAUME PLA va escriure FRANCESC X. PUIG ROVIRA encapçalant la seva monografia, deia aquestes paraules:

Un es pregunta si LA ROSA VERA pot tenir continuïtat. ¿Es poden acabar les sèries interrompudes ("12 temes de circ" o "Los artistas grabadores")? Poden continuar les monografies d'artistes? És arriscat donar-hi una resposta, i aquesta ha de ser matitaada. Com hem assenyalat més amunt, ara fa poc que s'ha completat el segon volum de "Los artistas grabadores"; s'ha tancat el volum amb vint gravats, l'índex i la justificació. De manera semblant cal pensar que es puguin acabar els "Dotze temes de circ". Alguns amics empenyen Jaume Pla perquè ho acabi i publiqui els quatre plecs que falten i sembla que, en el moment que jo escric això, Jaume Pla està decidit a enllestir aquest volum. (8)

Això s'escrivia el 1982. Ara, i mercès a l'empeny d'alguns col·leccionistes que incitaven JAUME PLA per acabar la col·lecció i per l'anhel d'exposar LA ROSA VERA a Barcelona, aquells desigs de FRANCESC X. PUIG ROVIRA ja són realitat.

FRANCESC FONTBONA havia glossat un d'aquests darrers gravats del circ, concretament el nº9 de JOSEP AMAT, i creiem que la seva participació en LA ROSA VERA el va motivar a tirar endavant l'exposició.

Prop de dues-centes estampes procedents del fons de la Secció de Gravats del M.A.M. varen estar del 6 de febrer al 21 d'abril (es va prorrogar) a l'abast del públic penjades a les parets del Palau de la Virreina.

Fins aleshores, Les Edicions de La Rosa Vera havien estat un producte clarament de minories.

Però un dels fets més importants esdevinguts arran d'aquesta mostra fou sens dubte l'elaboració d'un catàleg molt complet que recull totes les imatges gravades, així com alguns textos importants i l'índex de tots els participants en l'aventura.

Amb l'experiència que JAUME PLA tenia envers el món del llibre, va posar tot el seu empeny i la seva cura per elaborar aquest bell catàleg.

Tres col·laboradors de Les Edicions, FRANCESC X. PUIG ROVIRA, FRANCESC FONTBONA i MARIÀ MANENT, introdueixen el tema sota tres vessants diferents.

PUIG ROVIRA sintetitza **L'Aventura de "La Rosa Vera"** prenent com a pauta el treball que havia escrit en motiu de la monografia de JAUME PLA. El text fa referència als promotors de LA ROSA VERA i a tot allò que envoltava el seu funcionament: les col·leccions, els premis, les exposicions, l'expansió fora de Catalunya....., etc.

Com a historiador de l'art, FRANCESC FONTBONA es concretarà en la vessant de les tècniques, dels artistes plàstics i de l'estètica que regnava en LA ROSA VERA, i ho fa sota el títol de **Els gravadors de "LA ROSA VERA"**.

MARIÀ MANENT, en canvi, i per la seva condició d'escriptor, va escriure un text titulat **Quan la imatge es fa paraula** on contempla i posa èmfasi en la part literària.

El conjunt de l'exposició va merèixer el Premi d'Arts Plàstiques "Ciutat de Barcelona" 1985, pel seu recull de l'obra gràfica col·lectiva dels anys 50.

El dia de Santa Eulàlia de l'any 1986 es dictava el veredicta en favor d'aquesta exposició i d'una altra que

tingué lloc a la Galeria Joan Prats de Barcelona amb la qual va haver de compartir el premi.

El dia de la inauguració a la Virreina, MARIA AURÈLIA CAPMANY va adreçar unes paraules al públic assistent i el dia 16 d'abril, JAUME PLA va pronunciar una conferència titulada **Sobre La Rosa Vera, el gravat original i altres coses** (7).

En aquesta xerrada -que era sobretot de caire tècnic-, JAUME PLA va aprofitar l'avinentesa per demostrar el seu desacord amb algun crític d'art que havia escrit sobre el tema arran de l'exposició. El crític alludit era ARNAU PUIG i l'article es titulava **Fer país amb els gravats de La Rosa Vera**. En ell es deixava veure clarament la seva posició contrària a l'estètica regnant en Les Edicions (8).

ARNAU PUIG, després d'explicar a grans trets què era LA ROSA VERA i en què consistia, s'erigia en portantveu dels espectadors i feia notar el seu desencís davant la poca qualitat de la majoria de les estampes exposades. Però el curiós és que aquest desencís el justifica amb les paraules que el propi JAUME PLA deia en el prospecte de llançament de la sèrie ELS GRAVADORS DE LA ROSA VERA:

Darrerament ja ens hem vist obligats a fer repetir algun artista davant la baixa qualitat que produïa el prurit d'una novetat absoluta a cada nou col·laborador. No pretenem haver exhaurit el nombre d'artistes disponibles, però cal confessar que un bon artista no vol dir sempre un gravador en potència. (9)

El problema de recollir paraules i extreure-les del seu context moltes vegades comporta una visió fragmentada i equívoca. Això passa també en l'article d'ARNAU PUIG.

JAUME PLA en el seu prospecte acabava el fragment precisament aciarint el perquè de l'absència d'alguns noms que potser ARNAU PUIG troba a faltar:

Així l'absència de molts noms que hom haurà trobat a faltar a la nostra llista és deguda a indiferència de l'interessat davant de l'art del gravat o a altres raons de diversos ordres, sempre alienes a la nostra voluntat. (10)

Més avall del seu article ARNAU PUIG comenta:

....Jaume Pla, tot cercant gravadors, decidí que seria ell qui atorgaria l'autèntica titularitat de gravador iniciant la col·lecció "Monografies de la Rosa Vera", de la qual n'han sorgit tres, Grau Sala, Granyer i ell mateix, amb tretze gravats cadascuna. (11)

Però és que JAUME PLA no tan sols va triar els gravadors que considerava més adients per fer unes monografies, sinó que ja abans, a la sèrie de ELS GRAVADORS DE LA ROSA VERA, deixava clara la seva intenció:

Donar per acabada la COL·LECCIÓ (es refereix a la C.G.C.) no vol dir de cap manera que deixem la palestra. Ens proposem continuar, però amb lleugeres variants tendents a augmentar l'interès dels subscriptors, facilitant l'oportunitat de gravar a aquells artistes que s'han revelat com a autèntics gravadors i presentar una obra desterrant l'atzar que significava fer gravar per primera vegada a un artista. (12)

És lògic i comprensible, i ja ho hem dit altres vegades, que essent JAUME PLA el director de Les Edicions i essent ell qui esmerçava les hores ensinistrant els gravadors i tenint cura de tota la part artística, fos ell qui triés els artistes que volia. Ell mateix ens ho ha comentat i s'entén que així sigui. ARNAU PUIG potser ignorava que ensenyar a gravar és lent i costós i demana molta voluntat.

Quan JAUME PLA va veure que alguns d'aquests artistes destacaven en aquest art, ho va aprofitar i els va incloure en diverses col·leccions. Ja sabem que el seu criteri és el que dictamina si aquell artista és o no bon

gravador, però, deixant a un costat les seves preferències, és legítim que JAUME PLA intentés donar qualitat a l'obra fent gravar aquells que havien demostrat millors aptituds.

Per acabar, i això és el que més polèmica ha provocat en la premsa, és l'afirmació que ARNAU PUIG fa en dir que *Del conjunt de l'obra oferta, plàstics i literats, predomina el gust retingut i casolà que defuig l'aventura.* (13)

Evidentment, l'article d'ARNAU PUIG té coses encertades, però la seva és una visió un xic sectorial on deixa de valorar molts aspectes positius i aquesta omisió pot confondre els lectors.

És cert que la majoria de gravats oferts per LA ROSA VERA tenen un aire clàssic en el sentit de seguir unes línies figuratives i poc llançades a la innovació. Amb això hi estem d'acord. També estem d'acord en acceptar que, veient les col·leccions de LA ROSA VERA, ...*la impressió de conjunt és més la d'un fet històric que la d'incidència en l'activitat,...* (14)

LA ROSA VERA va ser un intent molt meritori de voler donar a conèixer i infondre entre els artistes plàstics i el públic l'art del gravat. Però dissortadament es va quedar en aquest punt i, tret d'aquells artistes que ja gravaven, molt pocs varen continuar fent-ho després d'aquella experiència. No es va crear una escola de gravadors tal com s'entén avui en dia, sinó una participació esporàdica i poc profunda en el coneixement del medi. Però si bé ho reconeixem, també creiem que ARNAU PUIG hauria d'haver esmentat altres aspectes positius.

És evident que un dels propòsits de JAUME PLA i de VÍCTOR M^o D'IMBERT amb la seva ROSA VERA era la de fer país i relançar el gravat a Catalunya amb unes edicions

catalanes i en català, però també és cert que no tot s'acaba aquí i que s'ha de valorar les dificultats en què es van trobar per dur-ho a terme.

ARNAU PUIG també hauria d'haver-se adonat que, juntament amb els gravats i textos més fluïxos, n'hi ha d'altres de francament bons, i això no ho feu.

El seu article mostra aspectes unyents on té el seu punt de raó que compartim, però creiem que si una mentida fa mal, una mitja veritat també en pot fer. Malgrat que no s'estigui d'acord en unes idees i en unes formes de fer, s'ha de procurar ser prou objectius com per saber apreciar allò que de bo té una cosa i valorar-la per damunt d'ideologies o maneres de pensar.

Uns dies més tard, el 2 d'abril i en el mateix diari Avui, ALFRED BADIA escrigué una rèplica sobre l'article d'ARNAU PUIG titulat **Les meravelles de la Rosa Vera**, que no va ser contestat (15).

Abans, ALFRED BADIA n'havia escrit un altre de més llarg que l'Avui no va publicar (16).

ALFRED BADIA recrimina a ARNAU PUIG el fet d'ignorar els aspectes positius dels quals parlàvem:

Sembla que no és demanar massa que el crític d'art que porta moltes hores de vol conegui les trampes de totes les mitificacions d'època i sàpiga evitar-les-o trampejar-les si està molt o poc compromès en la secta o sectes- a l'hora d'emetre judicis sobre les obres d'art autèntic que no aprovarien els seus mandarins. (17)

També li retreu que no valori prou la tasca dels literats com a "il·lustradors". Si bé ARNAU PUIG comenta aquesta novetat, s'oblida de destacar alguns exemples rellevants i només es limita a dir que *No ens escau de fer referència als autors dels textos dels quals, tanmateix, podríem fer les mateixes observacions aplicades als plàstics: un bon escriptor no és pas un bon perceptor plàstic ni, tampoc, és vàlida la inversa. (18)*

Malgrat que alguns textos són mediocres i forçats per l'obligació d'haver de glossar una imatge ja gravada, hi ha també escrits excepcionals deguts a la ploma d'escriptors il·lustres que han sabut interpretar amb gran encert i mestria les línies incidides dels artistes gravadors sobre la planxa de metall. Això ARNAU PUIG no ho constata.

En general, en cap crítica a l'exposició de la Virreina -la carta d'ALFRED BADIA no publicada ja ho contempla (v.nota16)- no es parla de l'aspecte essencial de l'art del gravat com a mitjà estètic propi amb unes característiques que només ell té i que cal remarcar.

Dissortadament, les crítiques solen ser fetes per filòsofs, teòrics de l'art o afeccionats que mai no han practicat allò que comenten. Entendre i llegir un gravat o un conjunt de gravats sempre serà diferent vist amb ulls de crític que amb els d'un professional de l'art.

JAUME PLA com a practicant del gravat i notablement ferit per la crítica d'ARNAU PUIG va escriure una carta -que després no seria publicada-, per expressar aquest pensament (19).

Del contingut que reproduïm a la nota 19 voldríem destacar-ne un aspecte important. A l'article d'ARNAU PUIG, juntament amb el text, hi ha algunes reproduccions de gravats de LA ROSA VERA. Com a peu explicatiu hi diu:

A dalt, a l'esquerra, gravat de Josep Mompou sobre un poema de Josep M. de Sagarra. A la dreta, "Lema mitològic" (sic), gravat de Josep Obiols, sobre un poema de J.V. FOIX, que també reproduïm. Al costat, un autoretrat de Jaume Pla i, a sota, "Luxúria i castedat", aiguafort, punta seca i ruleta de Francesc d'A. Gall sobre un poema, del mateix títol, de Carles Riba. (20)

Sobre aquest fet JAUME PLA escriu en la seva carta:

Remarquem que és una llàstima que l'autor dels peus de les reproduccions no hagi llegit el text de l'article que acompanyen, peus on es llegeix exactament el contrari de la realitat: no és un gravat de Nompou sobre un poema de Josep M. de Sagarra, sinó un poema de Josep M. de Sagarra sobre un gravat de Nompou; etc. (21)

Aquest peu pot fer molt de mal en el sentit de confondre el lector perquè, si algú no es llegeix el text que l'acompanya, pensarà que els gravats de LA ROSA VERA illustraven els textos i no pas a la inversa, i aleshores no haurà entès un dels aspectes fonamentals que pretenia l'editorial.

L'exposició, que estava prevista ser clausurada el 7 d'abril, fou prorrogada fins al 21. D'ella ens queda la sèrie d'escrius que es varen fer i el catàleg que recull totes les reproduccions i que és una obra indispensable on recórrer si es vol saber quelcom del gravat català de postguerra.

El catàleg és molt acurat i és un bon manual per a situar ràpidament els artistes plàstics i els escriptors que hi van col·laborar, les tècniques que es van emprar, les col·leccions publicades, els gravats que es van fer i el text d'alguns pròlegs i comentaris.

La crítica va quedar mancada de posar en relleu la tasca en pro del coneixement del gravat, tot i que alguns van escriure articles molt lloables i amb encerts.

Els atacs més forts van anar dirigits contra el fet que LA ROSA VERA no apostava per l'avantguarda i això JAUME PLA ho comentava en la conferència que va donar durant l'exposició:

...per algú, tots aquests gravats i aquests textos tenen un greu, un imperdonable defecte: no pertanyen a això que se'n diu l'avantguarda, no donen bel·ligerència a l'avantguarda, no estan al servei de l'avantguarda. I més encara: aquestes imatges, aquests

textos, tenen un cert tufet noucentista. Per a algú, això de dir noucentista equival a l'insult més contundent, a la desqualificació total. (...) Cronològicament, jo quedo molt lluny del noucentisme, però no em fa res d'acceptar, explícitament, la meua adhesió a la idea de l'obra ben feta, que fou un postulat noucentista.

(...) Quan s'acusa a La Rosa Vera d'haver ignorat l'avantguarda, el que realment s'obliden són altres coses més objectives. Per començar, cal recordar que les col·leccions de la Rosa Vera són una selecció personal, una antologia; i que com totes les antologies, uns hi estaran d'acord i d'altres no. En el meu cas, puc afirmar que ja m'era prou difícil estar d'acord amb mi mateix per tractar d'estar d'acord amb tothom. En el 1947 hi havia molt pocs artistes que practiquessin un art com el que avui és l'avantguarda estatalitzada. Ni en aquell moment, ni ara, no m'interessaven gens. Per quins set sous els havia d'incloure en una cosa que feia jo? Hi ha moltes antologies per a les quals només existeix l'avantguarda, i els artistes que m'interessen a mi -i permeteu que us digui que també interessen a moltes altres persones- no és que siguin considerats com a mediocres o dolents: És que simplement no existeixen. Hi ha algú que protesti? Però és que encara cal remarcar un altre fet: En els índex de la Rosa Vera hi ha obres d'artistes que foren produïdes quan aquests encara no havien estat tocats per la vareta màgica de l'Esperit Sant i no eren, com són ara, tabús del món oficial de la santa i intocable avantguarda. (22)

El problema de la crítica fou el desconeixement de l'art del gravat i veure com les seves qualitats intrínseques foren integrades a LA ROSA VERA.

D'això en parlarem àmpliament al capítol V. Ara deixem el tema amb la constància d'aquests articles que varen desencadenar una major polèmica perquè el lector els pugui jutjar.

Els gravats que formaven el conjunt de l'exposició de la Virreina pertanyien a les col·leccions del M.A.M. i després de Barcelona es varen escampar per altres indrets de Catalunya.

La primera ciutat que va acollir la mostra fou Olot, el 1985. L'organització va ser un xic descuidada. JAUME PLA no en sabia res ni el van avisar per la inauguració.

Els quadres estaven posats per terra perquè no hi cabien i la crítica no en va dir ni un mot.

El gener del 1986 es portà a Vilafranca del Penedès (23) i l'octubre del mateix any anà a Terrassa, al Centre Cultural de la Caixa d'Estalvis de la ciutat (24).

L'exposició fou especialment interessant a nivell personal per allò que significava Terrassa per JAUME PLA tot i que *Su inauguración, en el Centre Cultural, pasó fatídicamente desapercibida, pues coincidió con el día en que en Lausana se trataba el futuro olímpico de Barcelona.* (25)

Va passar desapercibida per alguns, per altres fou una descoberta i per altres un record d'aquells temps.

Després de Terrassa, l'exposició havia d'anar al Museu Provincial de Tarragona, però per problemes d'asegurança no es va dur a terme.

El darrer lloc on s'ha pogut veure la mostra ha estat a la Casa Golferichs de Barcelona, el novembre del 1989.

Ara, si algú vol veure aquestes obres, ha d'anar a consultar-les a alguna entitat pública com el propi M.A.M. o la B.C. ja que les col·leccions privades solen ser menys assequibles.

Però malgrat que s'hagin aturat les seves mostres en públic, Les Edicions de La Rosa Vera ja formen part de la història del gravat, i a qualsevol enciclopèdia, història de l'art o història del gravat, LA ROSA VERA hi té un espai reservat en la raceta de revalorització de l'estampa i en la doble vessant estètica i literària.

• • • •

LES EXPOSICIONS S'ESCAMPEN PER ESPANYA

QUAN la COLLECCIÓ DE GRAVATS CONTEMPORANIS ja estava arrencada i gairebé finalitzada, se n'exposà una mostra a Madrid.

El carrer Sacramento, i concretament la casa d'EUGENI D'ORS, fou la plataforma de llançament i divulgació de LA ROSA VERA a Madrid.

EUGENI D'ORS va instal·lar-se en aquesta ciutat l'any 1923 i el 1942 va fundar la "Academia Breve de Crítica de Arte" que volia donar a comprendre l'art modern a través de dues exposicions anuals: una a l'hivern i l'altra a l'estiu. La de l'hivern portava el nom de "Salón de los Once" i l'altra era una "Exposición Antológica":

La primera quiere descubrir valores ignotos en nuestra capital, como ocurrió con los "indalianos" de Almería, a los cuales no se les conocí hasta que la Academia Breve destacó su existencia. (...) La segunda es una reunión de todo lo mejor expuesto durante un año, de mayo a mayo, tanto en pintura como escultura como en cualquier arte. Generalmente es más bien de pintura, porque la escultura cuesta mucho trasladarla, y como los artistas radican casi siempre lejos... (26)

En un d'aquests Salons, concretament al novè, s'hi van exposar trenta-tres gravats de LA ROSA VERA illustrats amb sengles textos que pertanyien a la C.G.C. Això succeïa el 12 de febrer de 1952 i l'àmbit de l'exposició tenia lloc a la Galeria Biosca de Madrid (27).

El "IX Salón de los Once" acollia aquell any artistes de "La Escuela de Pintura Joven de Barcelona" que formaven part dels Salons d'Octubre (s'havia fet el quart), promoguts per VÍCTOR M^o D'IMBERT. Alguns d'ells eren o serien pròximament col·laboradors de LA ROSA VERA.

En són un exemple JOSEP GUINOVART, JOSEP HURTUNA, RAMON ISERN o ÀNGEL LÓPEZ OBRERO:

VÍCTOR M^e D'IMBERT i la seva esposa eren amics d'EUGENI D'ORS i ja abans d'aquesta mostra de LA ROSA VERA en el "IX Salón de los Once", EUGENI D'ORS havia cedit la seva "casona" del carrer Sacramento per a mostrar-hi el primer volum de la C.G.C.

EUGENI D'ORS, en un viatge a Barcelona, va tenir ocasió de veure la tasca feta durant gairebé tres anys de vida de la C.G.C. i la idea el va entusiasmar.

Aprofitant l'esdeveniment de celebrar el seu 70 aniversari, EUGENI D'ORS va voler exposar aquests gravats a casa seva, com en altres ocasions havia correspost a altres manifestacions plàstiques notables.

D'aquesta exposició el diari La Vanguardia, en la seva crònica de Madrid del dia 18 de novembre de 1951, feia el següent comentari:

En la casona de Sacramento, l -Madrid antiguo, silencioso y recatado, a dos pasos del bullicioso Madrid de Alcalá y Gran Vía-, en el domicilio del maestro Eugenio d'Ors, acogedora, amistosa cordialísima academia privada, ha tenido lugar una fiesta íntima. Sirvió ella como madrileño espaldarazo a una magnífica iniciativa barcelonesa, que alcanzó, así podría decirse, su proyección nacional. Se expuso, por vez primera aquí, la colección de grabados contemporáneos "Rosa Vera", que agrupa, como se sabe, una fiel teoría (sic) de grabadores bajo la dirección de Víctor M. de Imbert y Jaime Pla.

El señor Imbert explicó en el acto que reseñamos, la finalidad de esta obra de expansión estética y agradeció a don Eugenio d'Ors el generoso ofrecimiento de su casa. Contestó este, definiendo la "Rosa Vera" como una "agrupación de música de Cámara de las artes plásticas", y al mismo tiempo ofreció a sus editores un puesto en el próximo Salón de los Once. (28)

Davant l'èxit d'aquesta mostra i dels elogis que del gravat havia fet EUGENI D'ORS, es va decidir incloure Les Edicions de La Rosa Vera catalana al proper "Salón de los Once".

En motiu d'aquesta exposició a la Galeria Biosca de

Madrid es va editar un catàleg prologat per EUGENI D'ORS amb la reproducció d'una de les obres de cadascun dels onze participants. Al final hi ha unes paraules de VÍCTOR M^a D'IMBERT sobre els gravats de LA ROSA VERA que s'hi mostraren i l'índex dels trenta-tres participants.

JAUME PLA no va intervenir mai directament en aquestes dues exposicions madrilenyes.

VÍCTOR M^a D'IMBERT li va demanar que escrivís un text de presentació per l'adveniment, però no el va convidar a assistir-hi. Aquest text, un xic retocat, és el que apareix en la cloenda del catàleg, firmat per VÍCTOR M^a D'IMBERT.

Aquesta desconsideració i aquest cert aire de protagonisme no va agradar JAUME PLA i és una de les coses, potser l'única, que recrimina a VÍCTOR M^a D'IMBERT en l'afer ROSA VERA (29).

Després que Les Edicions arribessin a Madrid, JAUME PLA va conèixer personalment EUGENI D'ORS en una de les seves tertúlies. JAUME PLA mai no havia estat amant de la manera de fer de la societat madrilenya i trobava tot un teatre aquelles reunions tan fingides. Malgrat tot, cregué que el nom d'EUGENI D'ORS havia de figurar a LA ROSA VERA i així ho féu.

Els gravats de LA ROSA VERA al "Salón de los Once" van passar un xic desapercebuts. A la majoria dels llocs on s'anunciava la mostra, el fet quedava reduït a dues o tres ratlles que comunicaven l'adveniment i prou. Les lloances i les paraules més redundants anaven dirigides als pintors -que en aquella ocasió eren de Barcelona-, i sobretot a allò que representaven els Salons i la "Acadèmia Breve de Crítica de Arte" així com el seu fundador i president EUGENI D'ORS.

Dels treballs no se'n deia gaires coses, però en canvi es creia important fer notar que Junto a ellos (es refereix als artistes de "La Escuela de Pintura Joven de Barcelona") figura la colección de grabados contemporáneos de La Rosa Vera. Todas las obras interesaron vivamente a los concurrentes al acto de apertura, entre los que figuraban damas de la mejor sociedad de Madrid y muchas personalidades de las artes, las letras, la política, el gran mundo, la Universidad, la diplomacia y el periodismo. (30)

Sis anys més tard, el 1958, LA ROSA VERA tornava a exposar-se a la capital de l'estat, però ara ja no eren solament gravats de la C.G.C. els que es mostraven, sinó que també s'inclouia obres de la sèrie ELS GRAVADORS DE LA ROSA VERA i de LOS ARTISTAS GRABADORES, amb artistes plàstics i escriptors de Madrid o dels seus voltants:

En la Sala de Exposiciones de la Dirección General de Bellas Artes, en el Palacio de la Biblioteca Nacional, se exhibe estos días una colección de grabados contemporáneos que corresponden a los publicados por "Ediciones de la Rosa Verde" (sic). Sus autores son todos pintores laureados, entre ellos Vázquez Díaz, José Caballero, Critino Mayo (sic), etc. Las láminas van acompañadas de texto literario de las más prestigiosas firmas de escritores y poetas. (31)

D'aquesta breu ressenya se'n pot treure dues conclusions distorsionades sobre LA ROSA VERA (si és que "La Rosa Verde" és La Rosa Vera). En citar només tres artistes plàstics i cap d'ells catalans, podem pensar dues coses: que a LA ROSA VERA tots els participants són castellans o que els millors gravats que s'exposen pertanyen a les collecció LOS ARTISTAS GRABADORES. En ambdós casos la informació és insuficient i provoca confusió.

Hi ha en canvi altres articles que són més explícits i donen una visió més fidel de la mostra. Així, la revista Destino de Barcelona, l'anunciava amb aquestes paraules:

Sigue "Rosa Vera" en su campaña en favor del grabado. El entusiasmo de sus organizadores por dar a conocer en una creciente difusión las refinadas cualidades de este arte tan importante por los múltiples elementos de belleza e interés que le dan fisonomía, no cesa un momento. Además de sus series barcelonesas, que tanta admiración produjeron por su perfecta ejecución, la última de las cuales ha sido "Els mesos de l'any", "Rosa Vera" inició, igualmente, en Madrid y según el mismo sistema de grabados acompañados de textos, unos y otros cada uno de autor distinto, su colección, de "Los artistas grabadores". (...) Este pasado noviembre "Rosa Vera" ha realizado en Madrid, en el palacio de la Biblioteca Nacional y con la ayuda de la Dirección General de Bellas Artes -suscritora del ejemplar único de la colección-, del Museo de Arte Contemporáneo, del Instituto de Cultura Hispánica y de diversas Direcciones Generales del ministerio de Educación Nacional, una exposición de sus realizaciones, que llegan hoy al total de ciento veintisiete grabados, acompañados de otros tantos textos, más las correspondientes portadas y prólogos para cada una de las series. (32)

Les cent vint-i-set obres corresponen a la COLLECCIÓ DE GRAVATS CONTEMPORANIS (els dos volums), a les tres primeres colleccions de la sèrie ELS GRAVADORS DE LA ROSA VERA, al primer volum de LOS ARTISTAS GRABADORES i algunes estampes del segon volum.

L'exposició, que va durar del 3 al 17 de novembre, va ser exitosa, però el dia de la inauguració només hi van ser presents el director general de Belles Arts, la seva muller, la muller de JAUME PLA i ell mateix. El ressò a la premsa fou gairebé nul.

És curiós, però, el comentari que en féu la revista Yatros, de l'Associació de Premsa Mèdica, en la qual en el seu apartat dedicat a l'art parlava de l'exposició dels gravats de LA ROSA VERA com quelcom molt lligat al llibre, però sense cap mena d'interès com a mostra:

De la multiplicada variedad de muestras que esta quincena pueblan las galerías de Madrid, señalamos una, no tanto ya por ser ella la más o menos importante en lo que a su originalidad se refiere -que otras hay quizá de mayor merecimiento artístico para el crítico-, sino por la importancia doble que ofrece al curioso contemplador, como exhibición puramente artística y como señal de

una notabilísima actividad, cual es la del grabado aplicado a las ediciones de libros. (33)

Per una banda, l'article diu clarament que el crític pot trobar exposicions més interessants que aquella de les quals parlar, paraules que no deixen en gaire bona reputació la mostra. I per altra banda, lloca la tasca de LA ROSA VERA però en l'aplicació del gravat a les arts del llibre.

És cert que LA ROSA VERA ha fet molt en pro de la bibliofília i del llibre il·lustrat amb gravats originals, i d'això n'hem parlat extensament en el capítol II, però no s'entén que davant l'exposició de les col·leccions, ANTONIO GALAR, l'autor de l'article, les confongui amb llibres. L'escriptor no ha entès gens que a les col·leccions de gravats allò que té força és l'estampa pura, deslligada del text i de la il·lustració. I que les paraules que l'acompanyen estan supeditades a ella, com si fos una mena de venjança per part dels artistes plàstics. Mai les col·leccions de LA ROSA VERA han estat pensades com un llibre il·lustrat amb gravats.

Un cop més es fa evident que els crítics d'art moltes vegades no entenen gaire allò que els toca criticar, i si bé l'autor d'aquest article volia quedar com un rei lloant la cura i la bona qualitat de l'obra presentada a la Biblioteca Nacional, la intenció hi era però ignorava el veritable sentiment de Les Edicions de La Rosa Vera. Hauria estat més constructiu un atac de l'exposició, però demostrant un coneixement més profund del tema. Crítiques d'aquest tipus no solen fer gaire bé al món de l'art.

• • • •

3

DE VIATGE CAP A L'ESTRANGER

ABANS de l'exposició de les col·leccions a la Biblioteca Nacional de Madrid el 1958, **LA ROSA VERA** va travessar les fronteres del país veí per ser exposada a diversos indrets del sud de França.

Des del març del 1957, i sota el nom de **La Gravure Espagnole Contemporaine**, l'exposició va iniciar un recorregut que començava a Tolosa de Llenguadoc i acabava l'octubre a Perpinyà.

Les poblacions per on es van poder admirar els dos volums de la **COLLECCIÓ DE GRAVATS CONTEMPORANIS**, les dues primeres col·leccions de la sèrie **ELS GRAVADORS DE LA ROSA VERA** i els 20 primers números de **LOS ARTISTAS GRAVADORES I** foren **Tolosa de Llenguadoc** (març), **Castres** (abril), **Montalban** (maig), **Agen** (juny), **Nimes** (juliol), **Montpeller** (agost), **Narbona** (setembre) i **Perpinyà** (octubre).

JOAN AINAUD DE LASARTE, director dels Museus de Barcelona, va presentar **ROBERT MESURET** a **JAUME PLA**. **ROBERT MESURET** era el conservador dels museus **Saint-Raymond** i **Paul-Dupuy** de Tolosa i el cap dels museus del migdia francès. Era un entusiasta del gravat i va organitzar tot aquest seguit d'exposicions al sud de França amb molta cura i dinamisme. (34)

A totes les ciutats la premsa de la zona en féu ressò i, tret d'alguns aspectes de crítica poc favorable -la minoria-, les paraules eren lloables en destacar l'obra feta per **LA ROSA VERA** en pro del gravat.

ROBERT MESURET va presentar l'exposició a cada una de les ciutats del migdia francès on s'exhibí la mostra de gravats. En cadascuna d'elles remarcava un fet dife-

rent per a emfatitzar la tasca duta a terme per les col·leccions catalanes.

Quant als articles dels diaris, la majoria citaven paraules pronunciades pel propi ROBERT MESURET o per altres parlamentaris i, en algun cas, els crítics hi deien la seva. Hi ha crítiques molt realistes en el sentit d'adonar-se que hi ha obres de tot tipus, algunes de bones, altres de mediocres i d'altres dolentes, com també palesen que hi ha textos més encertats que altres. N'hi ha però que són més dures i remarquen només la part negativa de l'exposició.

En un país com França on es dona una gran tradició pel gravat i tota una escola de gravadors, era obvi que es fes notar la manca d'aquesta tradició a Espanya. Noms aïllats com GOYA, PICASSO o XAVIER NOGUÉS demostren que hi ha hagut grans gravadors, però que en canvi no hi ha una veritable escola; la majoria són fruit d'una herència francesa. LA ROSA VERA ha volgut ser un intent de fer renèixer l'afecció pel món del gravat i en la manera original de fer-ho coincideixen tots els escrits que hem llegit sobre el tema en motiu de l'exposició a França.

Quant als gravats en concret, les lloances més generalitzades foren envers les obres de JOSEP GRANYER:

Tous les genres sont présents. Et il y a un très sympathique Lion qui se frise les moustaches, tout à fait digne d'une fable de La Fontaine. (35)

L'autor es refereix al lleó que hi ha al gravat nº3 de la C.G.C., De les bèsties.

L'aiguafort titulat Cuadrilla (nº16, A.G.I) -també de GRANYER-, amb una temàtica tan espanyola com són els braus, oferia a l'espectador tot el procés de les diferents proves d'estat i de la planxa inutilitzada i li

permetia conèixer millor la seva elaboració, pas a pas.

JAUME PLA i JOAN AINAUD assistiren a la primera i a la darrera de les exposicions d'aquest recorregut pel sud de França. Tant a Tolosa com a Perpinyà ambdós comentaren les obres de LA ROSA VERA ajudant a la seva comprensió. JAUME PLA també va anar a la inauguració de Montalban i de Montpeller, amb la seva muller.

En motiu de la mostra itinerant es va elaborar un catàleg que recull un pròleg de JAUME PLA traduït al francès, dotze reproduccions dels gravats i la relació de les obres exposades, amb el nom de l'autor, el títol de l'obra, la tècnica i el nom de l'escriptor que la comenta.

A continuació farem una breu ressenya dels llocs on es va presentar LA ROSA VERA, remarcant els aspectes més significatius que, segons el nostre punt de vista, poden aportar quelcom important per al treball.

TOLOSA DE LLENGUADOC. Museu Paul-Dupuy. 16 de febrer de 1957 (36)

Tolosa fou la primera en acollir l'exposició perquè ROBER MESURET era el conservador del Museu Paul-Dupuy i va voler que la seva ciutat fos la iniciadora de la ruta que seguiria LA ROSA VERA pel sud de França.

A l'exposició hi varen assistir JAUME PLA, la seva muller NORMA i JOAN AINAUD DE LASARTE, així com personalitats de la vida política i cultural de la vila (37).

L'exposició es va poder dur a terme gràcies a la col·laboració i l'empeny d'ANTONIO VILLACIEROS, director general de Relacions Culturals i a JOAN AINAUD DE LASAR-

TE, director general dels Museus de Barcelona.

ROBERT MESURET va dir unes paraules alabant la tasca de LA ROSA VERA tot fent esment de GOYA com a figura cabdal dins el món del gravat espanyol i de SALVADOR CARNONA i PERE PARQUAL MOLES, els quals figuraven a la llista "d'associés honoraires d'artistes étrangers" de l'Acadèmia Reial de Pintura de Tolosa de Llenguadoc. També va citar paraules de JAUME PLA escrites en el pròleg del catàleg.

Va cloure els parlaments el cònsul d'Espanya a Tolosa, el senyor CARLOS DE BENAVIDEZ, qui assistia per primer cop a un acte d'aquest tipus a nivell oficial.

Dels articles apareguts als diferents diaris i revistes en comentariem dos d'interessants.

Sota el títol de **Nus gravés espagnols à Toulouse**, GASTON POULAIN fa una crítica més aviat negativa i dura de l'exposició.

Sobre el prefaci de JAUME PLA al catàleg hi troba a faltar una al·lusió a PICASSO al costat del GOYA gravador. GASTON POULAIN torna a remarcar més endavant aquesta absència de PICASSO i dirà:

Pourtant, deux ou trois artistes, Daniel Vázquez Díaz, avec sa María Luz del Minero, burin sans foi, et Alvaro Delgado, avec sa Soledad, un peu hésitante, Pancho Cossío avec ses Verres et dés un peu faciles, tourment, sans énergie, les yeux vers lui. Mais, à toutes les voies ouvertes par Picasso dans l'espace, les membres du groupe réuni par M. Pla préfèrent, et de beaucoup, les chemins battus. (38)

Després de comparar la manera de fer d'alguns artistes plàstics amb altres avantpassats com RENOIR, MAILLON, MARIO TOZZI, RODIN o MATISSE, tot palesant una mena de còpia o poca originalitat, dirà:

Ricart a découpé au burin des Sirènes dans le fer-blanc d'une boîte de sardines, ce qui serait savoureux si cela était exé-

cuté avec esprit. (...) L'eau-forte de Pascual de Lara Retour des champs n'est point sotté, mais elle est par trop mécanique, et les Deux Femmes de Jean Lecoutre (sic), sous une forme qui se veut abstraite, sont d'un classicisme dénué et nous leur préférons de beaucoup le classicisme plus franc et plus vivant de Ramon Calsina, dont la pénombre ne manque pas de densité. (39)

De tots ells se salven, segons GASTON POULAIN, RÀ-FOLS CASAMADA -si bé els personatges són encara enquilo-sats- i FRANCESC TODO. GRAU SALA apareix sota els seus ulls com un artista que no sap dibuixar i que no té cap temperament.

L'escrit acaba amb un interrogant:

Toutes ces gravures sont accompagnées par des textes inspirés par elles, mais ces textes sont en espagnol. Traduits, nous feraient-ils changer d'opinion sur les oeuvres? (40)

En primer lloc hem de dir que no tots els textos són en espanyol, ben al contrari, la majoria són en català. O bé no s'hi va fixar prou per apreciar la diferència o bé l'autor de l'escrit desconeix la nostra llengua i tot li va semblar igual. Altrament, no creiem que el text el fes canviar d'opinió. Al menys un gravat no s'hauria de justificar per unes paraules que el glos-sen, sinó pel seu llenguatge propi que cal saber llegir i entendre i que ha de donar valor a l'obra per ella mateixa, no per uns mots escrits.

La crítica és dura i atrevida, a voltes potser massa crua i poc real perquè no contempla els aspectes positius de la mostra. De tota manera és interessant i a tenir en compte perquè ens qüestiona sobre aspectes determinats d'obres concretes i defuig les generalitzacions.

MAURICE BECQ, responsable de la crònica artística al diari La Dépêche du Midi comenta en el seu article La gravure espagnole contemporaine des éditions de la Rosa

Vera que el gravat a Espanya no té una escola d'estampa sinó més aviat d'il·lustració i fa notar que LA ROSA VERA ha intentat canviar aquesta imatge. Però si bé ha entès aquest objectiu de promulgar l'estampa pura, MAURICE BECQ no ha oblidat el fet que són els escriptors qui "il·lustren" els gravats:

Tous ces artistes espagnols sont dans leurs oeuvres très près du texte qu'ils illustrent, mais ils y affirment une telle liberté et une telle expression personnelle que l'on peut dire qu'ils sont pleinement graveurs. (41)

No són els textos que han motivat les imatges, sinó a l'inrevés i aquest és un dels aspectes més característics i remarcables de LA ROSA VERA.

Les lloances que de les estampes fa MAURICE BECQ són ben diferents a les de GASTON POULAIN. Parlant dels paisatges de Barcelona diu:

...tous sont excellents, extrêmement soignés, les uns fins, allusifs, légers et très heureusement suggestifs, d'autres plus denses, plus oeuvrés, plus pensés en tableau dans l'harmonie des blancs et noirs, d'autres encore ont la saveur furtive et vivante du croquis, tandis que certains opposent un réalisme plus accusé à une délicate poésie. (42)

MAURICE BECQ també ha sabut apreciar la qualitat de la impressió i de l'obra ben feta, i això és important. Lamenta -en canvi- que no es puguin veure més obres de cada artista perquè suposa una dispersió i no deixa captar la personalitat dels autors. Això és cert i per això després JAUME PLA encetaria la sèrie de les monografies d'artistes. Primer, però, calia esbrinar quines persones mostraven més aptituds en aquest art.

MONTALBAN. Museu Ingres. 4 de maig de 1957

Després de la inauguració a Tolosa, l'exposició de LA ROSA VERA es desplaçà a Castres, al Museu Goya, el mes d'abril, i seguidament a Montalban (43). El catàleg era sempre el mateix arreu, però es canviava el nom del museu i de la ciutat que acollia l'exposició.

A Montalban, les obres de LA ROSA VERA es varen penjar a les parets del Museu Ingres instal·lat a l'antic bisbat, un edifici del segle XVII. El museu porta el nom del pintor i posseeix una col·lecció molt completa d'obres seves que ell mateix va donar.

ROBERT MESURET va remarcar en aquesta ocasió l'interès suscitat per LA ROSA VERA i com a fet important, el de ser el poeta qui glossés la imatge gravada tot interpretant-la.

Després de tots els parlaments, DANIEL TERNOIS, conservador del Museu Ingres, i JAUME PLA -que hi assistí amb la seva muller- van recórrer l'exposició comentant les obres més significatives al públic present.

AGEN: Museu d'Agen. 7 de juny de 1957

Al Museu d'Agen l'exposició de gravats de LA ROSA VERA hi va arribar el dia 7 de juny de 1957 i allà va romandre fins a finals de mes (44).

Els diaris de la zona van fer ressò de l'adveniment i entre ells hi ha cites noves en relació a altres ciutats.

ROBERT MESURET va dir que la comesa fou deguda als barcelonins JAUME PLA i VÍCTOR M^a D'IMBERT i que els gravadors no eren professionals sinó pintors o escultors.

la majoria dels quals no havien gravat mai, però que les seves obres anaven acompanyades de textos deguts a la mà de grans escriptors contemporanis.

El diari La Dépêche du Midi destaca dos tipus de gravats de la col·lecció: els nus i els paisatges. Dels primers diu que el conjunt posa en relleu el sentit viu del cos femení i la sensualitat a nivell plàstic. Com exemple cita Luxúria i castedat, de FRANCESC D'A.GALÍ (nº17, C.G.C.). Dels segons, dels paisatges, remarca el de RAFAEL ZABALETA (Paisaje, nº15, A.G.I) com si fos el símbol de l'Espanya desolada i tràgica.

Cuadrilla, de JOSEP GRANYER, del qual hi havia exposades una sèrie de proves d'estat i la prova de la planxa inutilitzada on es veu el procés del treball, serveix per a lloar el brau tants per aquells que el combaten com per aquells que l'admiroren.

El diari Sud-Ouest fa una ressenya important en dir que:

Le résultat est extrêmement intéressant -non pas tellement au point de vue gravure, car les artistes n'ont pas essayé, dans leur majorité, de s'adapter à cet art et gardent leurs propres techniques, mais parce que le réalisme et la sincérité, dominantes de l'art espagnol, transparaissent dans chaque oeuvre et qu'il s'en dégage une intéressante unité. (45)

És interessant aquest punt de vista doncs és cert que la majoria dels artistes de LA ROSA VERA no han procurat indagar i aprofundir en les possibilitats del gravat, sinó que s'han quedat en aquelles tècniques més semblants al seu dibuix perquè el desconeixement d'aquest art no els permetia anar més lluny. Ser gravador no vol dir fer dues o tres planxes, sinó moltes més, i cercar els mitjans d'expressió que li són propis a base d'hores i hores de treball....

NARBONA. Palais des Archevêques (46). 6 de setembre de 1957

El mes de juliol l'exposició de LA ROSA VERA va obrir les portes a Nimes (47) i després, l'agost, a Montpellier, al Museu Fabre (48).

A Narbona, al Palais del Archevêques, ROBERT MESURET comentà que la idea de LA ROSA VERA fou eminentment catalana ja que es va engendrar a Barcelona i va sorgir de dos barcelonins. No fou prou acurat en dir que els textos eren tots en català ja que també n'hi havia de la col·lecció LOS ARTISTAS GRABADORES, escrits en castellà:

Chaque gravure reflète bien la personnalité de l'artiste. Elle est accompagnée d'un texte en langue catalane. Ce commentaire littéraire ou poétique qu'elle a inspiré à l'écrivain s'harmonise bien avec les impressions que laissent en soi telles ou telles gravures. (49)

Suposem que ROBERT MESURET coneixia bé aquesta diferència, però va voler posar èmfasi en el fet que LA ROSA VERA va sorgir en el sí de Catalunya i que foren unes edicions eminentment catalanes.

PERPINYÀ. Hôtel Jules-Pams. 12 d'octubre de 1957

La darrera ciutat francesa on es va mostrar l'obra abans de retornar a Espanya i ser exposada a la Biblioteca Nacional de Madrid fou a Perpinyà (50).

Quan LA ROSA VERA es va presentar a Tolosa de Llenguadoc el març d'aquell any, es va dir que a Perpinyà les obres s'exposarien al Museu Hyacinthe Rigaud, però després de vuit mesos es va canviar pels salons de l'Hôtel Jules-Pams.

A Perpinyà, i en motiu de la cloenda de l'exposició itinerant, també hi assistiren JAUME PLA amb la seva muller i JOAN AINAUD DE LASARTE (51).

El cònsul espanyol, el senyor MARIN, també hi era present.

JOAN AINAUD va fer una bona presentació de la mostra des d'un punt de vista tècnic i parlant de les tendències artístiques dels expositors.

Perpinyà fou el primer lloc on es posà de relleu la manca de colleccionistes de gravat a Espanya i també on es remarcà que a Catalunya era novament l'avantguarda del progrés artístic espanyol.

El diari Midi-Libre destaca el fet que LA ROSA VERA va aconseguir que l'estampa es deslligués de l'utilitarisme en el qual s'havia trobat immersa fins aleshores.

PIERRE SOURBÈS, el comentarista de l'article d'aquest diari, reconeix que no totes les obres ni tampoc tots els textos ofereixen la mateixa qualitat. Aquesta afirmació és positiva i realista alhora.

Per a ell, la paraula "Cosmopolotisme" resumiria el conjunt dels gravats exposats en la mostra.

Fa notar que hi ha un bon domini de les tècniques, però PIERRE SOURBÈS s'oblida, o potser ignorava, que el procés tècnic el féu un gravador professional (52).

El diari L'Indépendent des Pyrénées Orientales remarca la bona presentació gràfica, el tiratge dels gravats i dels textos i fa constar que ROBERT MESURET havia dit que sota JOAN AINAUD i JAUME PLA els gravadors espanyols van ser incitats a renovar l'art del gravat per molt temps abandonat:

Après quoi, M. Mesuret, inspecteur régional des Beaux-Arts, mit l'accent sur l'effort des graveurs espagnols qui, sous l'impulsion de MM. Juan Ainaud et Jaume Pla, se sont efforcés de rénover dans leur pays un art paraissant depuis Goya être un peu abandonné. (53)

Suposem que això és un error del diari doncs ROBERT MESURET sabia perfectament, i ho havia dit en altres ocasions, que foren JAUME PLA i VÍCTOR M^a D'IMBERT els promotors de la idea.

El diari diu que, llevat d'algunes excepcions, predomina el calssicisme i la manca de vigor i força. I que el conjunt, tenint en compte que els gravadors eren pintors o escultors, s'aguanta per l'elegància del traç, la minuciositat del dibuix i per l'expressió viva dels personatges.

Com a gravats interessants destaca De les bèsties i Cuadrilla, de JOSEP GRANYER i Il·lustració, de XAVIER NOGUÉS (n^o27, C.G.C.)

A part d'aquestes vuit ciutats del sud de França, estava previst que l'exposició de LA ROSA VERA fos mostrada a Beziers, Tarbes, Angers i l'Albí. Però certs problemes burocràtics i de tràmits ho varen impedir.

També es parlava de la possibilitat que s'exhibís a Bèlgica i a Alemanya, però tampoc aquí es dugué a terme.

On sí s'exposaren les col·leccions fou a Holanda, a l'Institut d'Estudis Hispànics d'Utrecht, i al Brasil, a través de la Direcció General de Relacions Culturals del Ministeri d'Affers Exteriors; però JAUME PLA no hi va assistir i no té pràcticament notícies de l'esdeveniment.

Després de l'èxit de LA ROSA VERA a França, la col·lecció anà a la Biblioteca Nacional de Madrid el novembre del 1958 on la notícia passà gairebé desapercebuda. No seria fins a uns mesos després, el gener del 1959, i novament fora de les nostres fronteres, on tornaria a triomfar.

PARIS. Museu Galliera. 10 de gener de 1959

El Museu Galliera de París acollí la mostra durant un mes (54).

JUANA MORDÓ va intervenir perquè aquesta exposició es duqués a terme i ho féu d'una manera eficaç. Va aconseguir que un banc madrileny pagués l'edició del catàleg i d'un gran cartell que es féu amb el gravat de RAFAEL ZABALETA de la col·lecció LOS ARTISTAS GRABADORES (Paisaje, n.º15, A.G.I). Malauradament, per problemes duaners, aquests catàlegs i aquests cartells no es varen poder repartir durant l'exposició.

L'esmentat catàleg consta d'un "avant-propos" de JAUME PLA, un prefaci de ROBERT MESURET, la traducció al francès del pròleg al primer volum de LOS ARTISTAS GRABADORES, a cura de PEDRO LAÍN ENTRALGO, i la del segon volum, de CAMILO JOSÉ CELA. El catàleg inclou les mateixes reproduccions que el dels museus del sud de França de l'any 1957, però hi ha dos peus equivocats. El gravat de ZABALETA, Paisaje, és adjudicat a ÀNGEL FERRANT i el d'ÀNGEL FERRANT, Diálogo (n.º11, A.G.I), a ZABALETA.

Donat que l'exposició se celebrava a inicis del 1959, ara també s'hi mostrava la col·lecció de ELS MESOS DE L'ANY, tot el primer volum de LOS ARTISTAS GRABADORES i uns números del segon volum. Eren aproximadament cent-vint gravats amb llurs textos i algunes proves d'estat del gravat de JOSEP GRANYER Cuadrilla.

Al catàleg, JAUME PLA explica clarament què és LA ROSA VERA i parla de la manca d'una escola de gravadors. Als seus ulls, només GOYA i XAVIER NOGUÉS són veritables figures. I si bé hi ha altres gravadors, creu

que no s'han alliberat de la influència dels francesos del XVIII.

L'exposició es va poder realitzar mercès a l'ajut de la Direcció General de Belles Arts de París i a la Direcció General de Relacions Culturals d'Espanya, un dels subscriptors de les col·leccions.

A la inauguració hi assistiren JAUME PLA i la seva muller. En una roda de premsa, MARIA J. COLOM va llegir davant els micròfons de Ràdio Difusió Televisió Francesa el poema de Mn. PERE RIBOT que glossava el seu gravat del mes de Desembre (55).

L'exposició, organitzada per RENÉ HÉRON DE VILLEFOSSE, conservador en cap dels museus de la Vila de París, per LOUIS JONDOT, conservador adjunt del Museu Galliera i BERNADETTE CONTENSOU, agregada del museu, tingué un gran ressò a la premsa parisina i també a la del nostre país.

El Noticiero Universal declarava que *Gracias a esta Exposición, París ha descubierto que España sigue siendo un país de grabadores y de buenos grabadores.* (56)

La premsa francesa destaca que l'interès de l'exposició rau en voler remontar una escola de gravadors inexistent a Espanya. Que els gravats no tenen res a veure amb GOYA ni s'hi troba cap sentit innovador o de descobertes gràfiques, però constata que hi ha, en canvi, seguretat en el dibuix, sentit de la matèria i una naturalitat en la llum que fa que depassi el caràcter experimental que podia tenir (57).

Le Monde parla també de l'absència d'una escola de gravadors, però en canvi troba original la forma de voler ressucitar-la amb els textos que acompanyen els gravats. I fa notar com a fet peculiar les obres de caire abstracte que inclou la mostra, tals com els gravats de JO-

SÉ M^e DE LABRA, FRANCISCO ARIAS, MANUEL MAMPASO, ÀNGEL FERRANT o FRANCESC D'A.GALÍ. (58)

La revista Beaux-Arts ressalta la delicadesa de l'edició i lloa els gravats quant a pulcritud i bona qualitat tècnica, però en canvi els veu pobres i poc atrevits. No s'hi troben encara les característiques d'un art típicament espanyol, que encara no s'ha alliberat de les influències estrangeres (59).

La premsa del migdia francès fa constar com a fet important de l'exposició la col·laboració del seu compatriota MARTÍ VIVES que va presentar a París un gravat, Novembre, per a la col·lecció ELS MESOS DE L'ANY.

Però l'aspecte més positiu del viatge de LA ROSA VERA a París no fou pas l'exposició al Museu Galliera (les exposicions són passatgeres), ni el seu ressò a la premsa (que també és fugisser), allò que realment esdevingué important fou l'adquisició per part de la Biblioteca Nacional de París dels dos volums de la COL·LECCIÓ DE GRAVATS CONTEMPORANIS. En efecte, en veure l'exposició al Museu Galliera, el conservador de la Biblioteca Nacional de París, JEAN VALLERY-RADOT va escriure JAUME PLA demanant-li un catàleg amb preus de la C.G.C. i després la va comprar (60). En saber-ho, JAUME PLA va escriure JOSÉ MIGUEL MORALES, director general de Relacions Culturals de Madrid, per a notificar-li-ho i donar-li les gràcies per haver fet possible l'exposició (61).

Aquesta adquisició és una de les coses que més satisfacció comporta a JAUME PLA quan parla de LA ROSA VERA. Pensar que quaranta-vuit dels gravats i textos d'artistes plàstics i d'escriptors catalans són avui en un dels centres més importants de gravats del món és

quelcom que mai s'hauria imaginat quan deu anys abans presentava els seus projectes a VÍCTOR M^o D'IMBERT. Al cap i a la fi, aquests deu anys de la seva vida esmerçats en una obra d'aquest tipus li han ofert com a recompensa el pensar que bona part de la seva obra és avui al Gabinet d'Estampes de la Biblioteca Nacional de París on tothom qui vulgui la pot contemplar.

La ruta cap a l'estranger que seguiria LA ROSA VERA després del seu èxit a França la menaria cap a Londres, concretament a la O'Hana Gallery, el 8 d'abril de 1960 (62).

També en aquesta ocasió es va editar un catàleg -enguany sense reproduccions-, que incloïa les mateixes obres que a París (63).

A la introducció del catàleg, però, hi ha una errada que després un diari espanyol, El Noticiero Universal, tornarà a repetir per desconeixement tècnic:

A few years ago in Barcelona a group of amateurs founded the Rosa Vera Collection. This formed a collection of proofs of several series of graphic works of art, done in all the known media: from dry point to lithograph, from etching and aquatint to the most complex techniques. (64)

De litografies, a les colleccions de gravats de LA ROSA VERA, no n'hi ha cap ni una. Tot és gravat calco-gràfic i tan sols hi ha algunes vinyetes xilogràfiques en algun pròleg.

El Noticiero Universal ho torna a recollir i a més a més diu que *Se exponen ciento veintiocho obras de arte (litografías, puntas secas, aguafuertes y aguatinas), debidas la mayoría a artistas catalanes, pertenecientes a la colección "Rosa Vera", y es la primera oportunidad que tiene el público inglés de observar el desarrollo que ha alcanzado el arte gráfico español, al menos en lo que va de postguerra. (65)*

Es veu clarament que la referència és extreta del catàleg, doncs si bé les obres estan numerades fins a 128, no totes són gravats, sinó que també s'hi inclouen les planes dels pròlegs (v.nota 63).

Allò que més contemplà la premsa autòctona del país fou la qualitat tècnica de les estampes i la manera de presentar-les. De la tipografia i del paper diu que rarament poden ser millorats i la qualitat de la impressió és admirable (66).

El director de l'Institut Espanyol a Londres, XAVIER DE SALAS, va rebre una carta del director del Museu Britànic de la capital anglesa, F.C.FRANCIS, en la qual feia elogis de LA ROSA VERA a la O'Hana Gallery (67).

JOSÉ LUIS LITAGO, cap de la Secció d'Exposicions de la Direcció General de Relacions Culturals de Madrid, va enviar una còpia d'aquesta carta a JAUME PLA per a demostrar-li fins a on havia arribat l'èxit de LA ROSA VERA (68).

Aquest èxit, però, encara hauria estat més fructuós si les obres exposades haguessin pogut quedar-se a Londres. La Biblioteca del Museu Britànic estava interessada en adquirir les col·leccions de la ROSA VERA però no fou possible perquè les gestions no van seguir els camins adequats. De no ser per aquest error en els tràmits, actualment els gravats de LA ROSA VERA formarien part d'un altre dels gabinets d'estampes més importants d'Europa.

. . . .